

АНОТАЦІЯ

Петрашук М. О. Феноменологічний підхід до розв’язання біоетичних проблем в міждисциплінарному контексті. – Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Міністерство освіти і науки України. – Чернівці, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячене розгляду феноменологічного підходу в біоетиці. Досліджується потенціал феноменології як методологічної та концептуальної основи для осмислення та розв’язання етичних проблем у медицині та охороні здоров’я. У роботі розглянуто такі ключові теми, як тілесність, що розглядається не тільки і не стільки як біологічна даність, а як первинний спосіб буття–у–світі, здоров’я, хвороба, нездужання як різні модуси переживання власного тіла та світу; моторошний досвід як феномен втрати звичного відчуття приналежності до світу; біль та страждання як фундаментальні аспекти людської екзистенції, зокрема.

Здійснено феноменологічний аналіз ціннісно–світоглядних та етичних дилем, пов’язаних з початком та кінцем життя, зокрема таких дискусійних медичних втручань, як евтаназія та аборт. Окремо розглянуто етичні аспекти трансплантації органів як складного процесу, що провокує складні питання ідентичності, цілісності тіла та ставлення до смерті. Обґрунтовано значення феноменологічного підходу як інструменту гуманізації медицини, зокрема як способу подолання герменевтичної несправедливості.

Перший розділ дисертації присвячено аналізу теоретичних підмурків феноменологічного підходу в біоетиці. Розкрито сутність феноменології як філософського напрямку, досліджено її ключові принципи та проаналізовано можливості їхнього застосування для осмислення та розв’язання складних морально–етичних колізій, що неминуче виникають у складному просторі сучасної медичної практики. Розглянуто основні інтерпретаційні визначення феноменології у сучасній біоетичній парадигмі. Визначено основні підстави для

критики феноменологічного підходу до біоетики, його недоліки, обмеження та можливості їх подолання.

У **другому розділі** окреслено основи феноменологічного аналізу тілесності як відправної точки для дослідження ключових тем біоетики. Досліджено, як феноменологічна дистинкція між живим тілом (Leib) як суб'єктивно пережитим та фізичним тілом (Körper) як об'єктом наукового дослідження створює важливий контекст для переосмислення відмінностей між здоров'ям, хворобою та нездужанням як різними модусами тілесного досвіду. У цьому розділі також досліджено інтерпретації моторошного досвіду (Unheimlichkeit) та визначено його як феномен втрати відчуття приналежності до звичного світу. Розглянуто феномени біль та страждання у контексті взаємодії феноменології та біоетики.

У прикінцевому **третьому розділі** дисертаційного дослідження теоретично випробовувано спроможність феноменологічного підходу сприяти гуманізації медицини. Гуманістичний потенціал феноменології увиразнено в роботі через аналіз таких ключових тем, як початок та кінець життя у феноменологічній перспективі; екзистенційне значення буття–до–смерті; феноменологічна критика технологізації медицини як можливої причини відчуження пацієнта; сутність емпатії як такої здатності, завдяки якій ми здатні розуміти інших, залишаючись в межах власного досвіду; феномен герменевтичної несправедливості та важливість концепції життєвого світу (Lebenswelt) у медичному контексті.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю реалізації міждисциплінарного підходу до осмислення та розв'язання біоетичних проблем, зростаючим науковим інтересом до феноменології, актуальністю гуманізації медицини в умовах її дедалі більшої технологізації, етичними викликами, породженими сучасними біотехнологіями. Актуальність також обґрунтована безпосередньо трагічним контекстом розв'язаної росією війни в Україні, що особливо гостро ставить питання про життя, страждання, біль та смерть.

Мета дисертаційного дослідження – комплексне розкриття потенціалу феноменологічного підходу для осмислення та розв'язання біоетичних проблем

у міждисциплінарному контексті, що об'єднує філософію, медицину, етику та інші суміжні галузі знання.

Завдання дослідження: проаналізувати теоретико–методологічні засади феноменології та розкрити її евристичні можливості для застосування в біоетиці; дослідити ключові теми, що об'єднують біоетику та феноменологію, такі як тілесність, здоров'я, хвороба, нездужання, моторошний досвід, біль та страждання; розкрити потенціал феноменологічної біоетики як інструменту гуманізації медицини крізь призму проблем, пов'язаних з народженням, життям, смертю, вразливістю, емпатією, герменевтичною несправедливістю та концепцією життєсвіту у біомедичному контексті.

Об'єктом дослідження постає феноменологічний підхід в біоетиці, а **предметом** – потенціал феноменологічного підходу для осмислення та розв'язання біоетичних проблем у міждисциплінарному контексті.

У дисертаційному дослідженні використано передусім такі загальнонаукові **методи**, як аналіз, синтез, аналогія, конкретизація, системний аналіз. Натомість філософську методологічну основу охоплюють такі наскрізні для представленої дисертаційної роботи підходи. По–перше, очевидно, сам феноменологічний метод, який уможлиблює розгляд досвіду як втіленого та живого, і який проливає світло на ті аспекти досвіду, які даються взнаки у станах нездуження, страждання, буття–до–смерті та безпосередньо у зіткненні з біоетичними проблемами. Феноменологічний метод, взятий у дещо спрощеному варіанті (зادля його практичної застосовності у прикладних та міждисциплінарних дослідженнях), передбачає утримання від суджень та упереджень, а також зосередження на безпосередньому досвіді, що дозволяє глибше зрозуміти етичні дилеми та віднайти шлях до їхнього можливого розв'язання. По–друге, у дисертаційній роботі застосовано також і герменевтичний метод, завдяки якому здійснено інтерпретацію та осмислення широкої джерельної базу, притаманних їй наративів, а також тих унікальних форм людського досвіду, що мають безпосереднє значення для біоетики. Герменевтичний метод у поєднанні з близьким йому феноменологічним підходом допомагає зрозуміти, як саме людина переживає та яке значення надає

своєму досвіду, пов'язаному з нездужанням, стражданням, близькістю до смерті, а також як цей досвід та її життєвий світ впливають на її етичні міркування, рішення та дії.

Отримані в ході дослідження результати відзначаються наступними аспектами наукової новизни.

Уперше:

- експліковано концептуальний зміст сучасних філософських дискусій щодо адаптації феноменологічного підходу до осмислення та розв'язання біоетичних проблем і виявлено тенденцію до філософсько–методологічної критики традиційних феноменологічних методів (класичного – Гуссерлевого, екзистенційно–герменевтичного, з акцентом на тілі, наративного). Це дозволяє уникнути догматизму у формулюванні принципів ціннісного регулювання сфер охорони здоров'я та добробуту людини.

Уточнено:

- поняття тілесності в контексті біоетики, зокрема розкрито його значення для розуміння досвіду нездужання, страждання, відчуження та наслідків медичних втручань;

- розуміння феномену емпатії, враховуючи його класичну та сучасну феноменологічну інтерпретації. Обґрунтовано розуміння емпатії як здатності до розуміння та співпереживання іншому, не нехтуючи при цьому власною ідентичністю та автономією. Теорія емпатії, побудована на принципах феноменології, допомагає уникнути пасток емоційного вигорання та професійної деформації, зокрема в медичній практиці.

- роль феноменологічної концепції життєвого світу в розумінні та розв'язанні біоетичних проблем.

Набуло розвитку:

- визначення базових критеріїв для розмежування тісно пов'язаних понять болю та страждання;

- розуміння феноменологічного підходу як перспективного гуманізуючого проєкту у сфері біомедичної етики.

Теоретичне значення отриманих результатів: розвиток феноменологічної біоетики як перспективного напрямку досліджень; збагачення теоретичних уявлень про ключові поняття біоетики; поглиблення розуміння етичних дилем, пов'язаних з початком і кінцем життя та ролі біотехнологій в цих процесах.

Практична цінність отриманих результатів зумовлена застосуванням феноменологічного підходу в медичній практиці; впровадженням феноменологічних ідей та методів в освітні програми для медиків, реабілітологів, психологів, біоетиків й інших фахівців у галузі охорони здоров'я.

Проведене дисертаційне дослідження переконливо демонструє потенціал феноменологічного підходу для осмислення та розв'язання актуальних біоетичних проблем та викликів. Отримані результати мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку феноменологічної біоетики та гуманізації медичної практики.

Ключові слова: діалогічно–комунікативна функція філософії, відчуття безпеки, морально належне, етичний вимір евтаназії та абортів, етика, біоетика, світоглядно–ціннісна структура життя, досвід, міждисциплінарний потенціал феноменології у науці, ідентичність, тілесність (тіло), екзистенційна спрямованість до смерті, життєвий наратив, методологія.

ABSTRACT

Petrashchuk M. O. Phenomenological approach to solving bioethical problems in an interdisciplinary context. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the specialty 033 – Philosophy. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2025.

The dissertation research is dedicated to the consideration of the phenomenological approach in bioethics. It explores the potential of phenomenology as a methodological and conceptual foundation for understanding and resolving ethical problems in medicine and healthcare. The work examines key topics such as corporeality, understood not only and not so much as a biological given, but as a

primary mode of being-in-the-world; health, illness, indisposition as different modes of experiencing one's own body and the world; the uncanny experience as a phenomenon of losing the familiar sense of belonging to the world; pain and suffering as fundamental aspects of human existence, in particular.

A phenomenological analysis of value-worldview and ethical dilemmas related to the beginning and end of life is carried out, particularly concerning such controversial medical interventions as euthanasia and abortion. Ethical aspects of organ transplantation are considered separately as a complex process that provokes intricate questions of identity, bodily integrity, and attitude towards death. The significance of the phenomenological approach as a tool for the humanization of medicine, specifically as a way to overcome hermeneutical injustice, is substantiated.

The first chapter of the dissertation is devoted to the analysis of the theoretical foundations of the phenomenological approach in bioethics. The essence of phenomenology as a philosophical direction is revealed, its key principles are explored, and the possibilities of their application for understanding and resolving complex moral and ethical collisions that inevitably arise in the intricate space of modern medical practice are analyzed. The main interpretative definitions of phenomenology in the contemporary bioethical paradigm are considered. The main grounds for criticism of the phenomenological approach to bioethics, its shortcomings, limitations, and possibilities for overcoming them are identified.

The second chapter outlines the foundations of the phenomenological analysis of corporeality as a starting point for the study of key topics in bioethics. It explores how the phenomenological distinction between the lived body (*Leib*) as subjectively experienced and the physical body (*Körper*) as an object of scientific research creates an important context for rethinking the differences between health, illness, and indisposition as different modes of bodily experience. This chapter also examines interpretations of the uncanny experience (*Unheimlichkeit*) and defines it as a phenomenon of losing the familiar sense of belonging to the world. The phenomena of pain and suffering are considered in the context of the interaction between phenomenology and bioethics.

In the final third chapter of the dissertation research, the ability of the phenomenological approach to contribute to the humanization of medicine is theoretically tested. The humanistic potential of phenomenology is highlighted in the work through the analysis of such key topics as the beginning and end of life from a phenomenological perspective; the existential significance of being-towards-death; the phenomenological critique of the technologization of medicine as a possible cause of patient alienation; the essence of empathy as a capacity through which we are able to understand others while remaining within the bounds of our own experience; the phenomenon of hermeneutical injustice; and the importance of the concept of the life-world (*Lebenswelt*) in the medical context.

The relevance of the research is determined by the necessity of implementing an interdisciplinary approach to understanding and resolving bioethical problems, the growing scientific interest in phenomenology, the актуальність of the humanization of medicine in the context of its increasing technologization, and the ethical challenges posed by modern biotechnologies. The relevance is also substantiated directly by the tragic context of the war unleashed by Russia in Ukraine, which particularly acutely raises questions about life, suffering, pain, and death.

The aim of the dissertation research is a comprehensive disclosure of the potential of the phenomenological approach for understanding and resolving bioethical problems in an interdisciplinary context that unites philosophy, medicine, ethics, and other related fields of knowledge.

The research tasks are as follows: to analyze the theoretical and methodological foundations of phenomenology and reveal its heuristic possibilities for application in bioethics; to investigate key topics that unite bioethics and phenomenology, such as corporeality, health, illness, indisposition, the uncanny experience, pain, and suffering; to reveal the potential of phenomenological bioethics as a tool for the humanization of medicine through the prism of problems related to birth, life, death, vulnerability, empathy, hermeneutical injustice, and the concept of the life-world in the biomedical context.

The object of the research is the phenomenological approach in bioethics, and the subject is the potential of the phenomenological approach for understanding and resolving bioethical problems in an interdisciplinary context.

The dissertation research primarily uses general scientific methods such as analysis, synthesis, analogy, concretization, and systems analysis. The philosophical methodological basis, on the other hand, encompasses the following cross-cutting approaches for the presented dissertation work. Firstly, obviously, the phenomenological method itself, which makes it possible to consider experience as embodied and lived, and which sheds light on those aspects of experience that manifest themselves in states of indisposition, suffering, being-towards-death, and directly in the face of bioethical problems. The phenomenological method, taken in a somewhat simplified version (for its practical applicability in applied and interdisciplinary research), involves refraining from judgments and prejudices, as well as focusing on direct experience, which allows for a deeper understanding of ethical dilemmas and finding a way to their possible resolution. Secondly, the dissertation work also employs the hermeneutic method, through which the interpretation and understanding of a broad source base, its inherent narratives, as well as those unique forms of human experience that are directly relevant to bioethics, is carried out. The hermeneutic method, in combination with the closely related phenomenological approach, helps to understand how a person experiences and what meaning they attribute to their experience related to indisposition, suffering, proximity to death, as well as how this experience and their life-world influence their ethical considerations, decisions, and actions.

The results obtained in the course of the research are characterized by the following aspects of scientific novelty.

For the first time:

- The conceptual content of contemporary philosophical discussions regarding the adaptation of the phenomenological approach to understanding and resolving bioethical problems is explicated, and a tendency towards philosophical and methodological criticism of traditional phenomenological methods (classical – Husserlian, existential-hermeneutic, with an emphasis on the body, narrative) is

revealed. This allows avoiding dogmatism in the formulation of principles for the value regulation of healthcare and human well-being.

Refined:

- The concept of corporeality in the context of bioethics, in particular, its significance for understanding the experience of indisposition, suffering, alienation, and the consequences of medical interventions is disclosed.
- The understanding of the phenomenon of empathy, considering its classical and contemporary phenomenological interpretations. The understanding of empathy as the ability to understand and empathize with another, without neglecting one's own identity and autonomy, is substantiated. The theory of empathy, built on the principles of phenomenology, helps to avoid the pitfalls of emotional burnout and professional deformation, particularly in medical practice.
- The role of the phenomenological concept of the life-world in understanding and resolving bioethical problems.

Developed:

- The definition of basic criteria for distinguishing between the closely related concepts of pain and suffering.
- The understanding of the phenomenological approach as a promising humanizing project in the field of biomedical ethics.

Theoretical significance of the obtained results: the development of phenomenological bioethics as a promising area of research; the enrichment of theoretical ideas about the key concepts of bioethics; the deepening of the understanding of ethical dilemmas related to the beginning and end of life and the role of biotechnologies in these processes.

Practical value of the obtained results is due to the application of the phenomenological approach in medical practice; the introduction of phenomenological ideas and methods into educational programs for doctors, rehabilitation specialists, psychologists, bioethicists, and other specialists in the field of healthcare.

The conducted dissertation research convincingly demonstrates the potential of the phenomenological approach for understanding and resolving current bioethical

problems and challenges. The obtained results have important theoretical and practical significance for the further development of phenomenological bioethics and the humanization of medical practice.

Keywords: dialogical–communicative function of philosophy, sense of security, morally appropriate, ethical dimension of euthanasia and abortion, ethics, bioethics, worldview–value structure of the existence, experience, interdisciplinary potential of phenomenology in science, identity, corporeality (body), existential orientation towards death, life narrative, methodology.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

- 1) Петрашук, М. (2023). Феноменологічне розуміння моторошного досвіду: біоетичний контекст. *Культурологічний альманах*, (3), 184–187.
- 2) Петрашук, М. (2023). Прикладний потенціал феноменологічного розуміння смерті та смертності. *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Філософія»* (25), 21–23.
- 3) Петрашук, М. (2024). Феноменологічна візія початку та кінця життя: біоетичний контекст. *Науковий журнал «Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Філософія»* (27), 36–39

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

- 1) Петрашук, М., Радзиняк, Т. (2021). Феноменологічна ревізія понять здоров'я та хвороби. Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі: матеріали III Міжнародної науково–практичної конференції, (Частина I), КНУБА. 136–138. (особистий внесок: ініціювала та провела феноменологічну ревізію понять / понад 50% обсягу).
- 2) Петрашук, М. (2022). Експлікація поняття страждання крізь призму феноменологічної традиції в біоетиці. Молодіжна наука заради миру та розвитку: збірник матеріалів Міжнародної науково–практичної конференції,

218–221.

- 3) Петрашук, М. (2023). Феноменологічне тлумачення тіла та тілесності: біоетичний контекст. «Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико–практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук: збірник матеріалів Всеукраїнської молодіжної конференції, 32–34.
- 4) Петрашук, М. О. (2023). Феноменологічне розуміння поняття емпатії: біоетичний контекст. Молодіжна наука заради миру та розвитку: збірник матеріалів Міжнародної науково–практичної конференції, 206–208.
- 5) Петрашук, М. О. (2024). Розуміння феноменології у біомедичній етиці: спектр інтерпретацій. Молодіжна наука заради миру та розвитку: збірник матеріалів Міжнародної науково–практичної конференції, 319–320.